

AUTOHTONI ȘI MIGRATORI LA TÎRGȘOR ÎN SECOLUL AL IV-LEA E.N.

DE

BAKÓ GÉZA

Cercetările din ultimul timp au dovedit că majoritatea necropolelor de tip Sîntana-Cerneahov erau folosite în comun de populații diferite. Acest fapt impune de la sine necesitatea lămuririi raportului dintre populațiile respective și a determinării structurii lor sociale. Pentru a contribui la clarificarea problemelor arătate vom analiza în lucrarea de față necropola din secolul al IV-lea de la Tîrgșor, care face parte dintre cele mai complexe cimitire de tip Sîntana-Cerneahov ¹.

După precizările lui Gh. Diaconu, pe la anul 300 e. n. necropola de la Tîrgșor era folosită de populația autohtonă geto-dacică, purtătoare a culturii Chilia. Taifalii, avangarda cerneahovienilor, au sosit aici în prima jumătate a secolului al IV-lea, iar goto-sarmaticii cerneahovieni pe la jumătatea aceluiași veac. Migratorii așezați vremelnic la Tîrgșor au conviețuit cu autohtonii geto-daci, folosind împreună vechiul cimitir. Relativ la apartenența mormintelor necropolei cerneahoviene, cele de incinerare au fost atribuite în parte autohtonilor, în parte taifalilor, în umațiile fiind puse în bună măsură pe seama goto-sarmaticilor ².

Din situația prezentată rezultă deci că incinerările și înhumațiile cerneahoviene de la Tîrgșor reprezintă de fapt trei populații deosebite. De asemenea, se mai desprinde și concluzia că cele două tipuri de morminte erau doar parțial contemporane, înhumațiile datînd din faza tîrzie a incinerărilor.

Avînd în vedere factorii amintiți este de la sine înțeles că sistemul de organizare al incinerărilor și al înhumațiilor trebuie examinat aparte. În acest scop, folosindu-ne de monografia publicată de Gh. Diaconu, am întocmit cîte un plan separat pentru cele două tipuri de morminte (fig. 1 și 6) ³.

---

¹ Gh. Diaconu, *Tîrgșor. Necropola din secolele III—IV e.n.* București, 1965.

² *Ibidem*, p. 5—7, 118.

³ Analiza necropolei o facem cu acordul lui Gh. Diaconu, pentru care îi mulțumim și pe această cale.

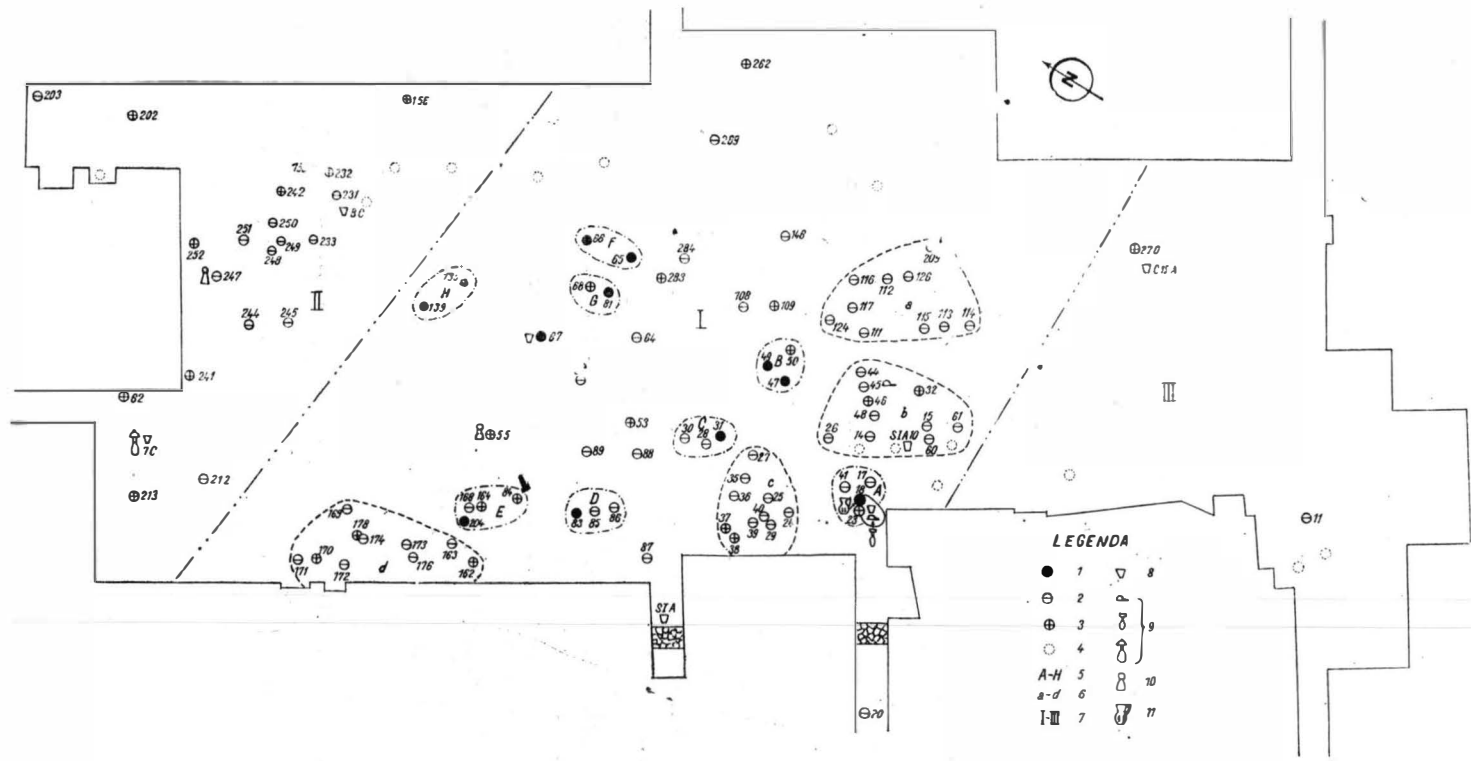

Fig. 1. — Planul analitic al mormintelor de incinerare din faza Sântana-Cerneahov de la Tîrgșor. 1, morminte cu caracter autohton; 2, morminte cu caracter taifalic; 3, morminte cu caracter mixt; 4, locul unor morminte distruse; 5, grupuri cu morminte autohtone; 6, „cuiburi” taifalice; 7, sectoare; 8, pahare sau fragmente de pahare de sticlă; 9, fibule tîrzii; 10, pandantiv prismatic de os; 11, cană fațetată cu toarta frîntă.

Cu privire la incinerării menționăm de la început că distrugerile ulterioare îngreunează studierea sistemului organizării lor. Totuși, mormintele intacte, precum și cele care se pot reconstitui ne asigură, cel puțin în linii mari, indicii suficiente pentru determinarea acestui sistem.

Pe teritoriul dezvelit incinerările se concentrau în trei sectoare. Lipsa înhumațiilor și a gropilor de mai târziu pe o bună parte a culoarelor dintre sectoare dovedește că spațiile libere nu se datorează distrugerilor ulterioare, existența inițială a celor trei sectoare fiind o realitate.

Sectorul central și cel nordic sînt cunoscute aproape în întregime. La primul lipsește numai marginea vestică, distrusă de construcțiile feudale, iar la al doilea marginea nord-vestică, situată în afara teritoriului săpat pînă în anul 1964, adică între caseta 5C și secțiunea IC, unde mai târziu s-au descoperit încă cîteva morminte de incinerare⁴. Din sectorul sudic cunoaștem puține morminte, majoritatea lor aflîndu-se spre vest, în zona distrusă de construcțiile feudale⁵.

Incinerările constituiau, de obicei, grupuri compuse din 2—4, morminte, considerate pe bună dreptate familiale⁶, fiind vorba firește de familii mici (pereche).

Precum se știe, incinerările cerneahoviene au fost încadrate în nouă tipuri⁷, care constituie în fond trei variante principale: I, morminte cu caracter autohton; II, morminte cu caracter taifalic; III, morminte cu caracter mixt.

Pe baza repartizării celor trei variante de morminte, și grupurile prezintă două tipuri: I, grupuri de morminte autohtone, asociate de obicei cu morminte din variantele II și III; II, grupuri compuse din morminte cu caracter taifalic și cu caracter mixt.

Mai sus am arătat că mormintele din varianta II, caracterizate prin vase arse secundar pe rug și prin depunerea simbolică a oaselor calcinate, au fost atribuite taifalilor. Noi credem că ele pot fi puse fără nici o rezervă pe seama taifalilor numai în cazul grupurilor de tip II. În ceea ce privește grupurile de tip I și incinerările din varianta II, ele reprezintă în parte elemente autohtone care au preluat unele practici rituale taifalice. Desigur, cîteva dintre aceste morminte pot aparține și unor taifali, adoptați de familiile autohtone prin căsătorie. În schimb este foarte probabil ca o parte dintre mormintele cu caracter mixt din grupurile de tip II să reprezinte elemente geto-dacice, intrate în familiile taifalice tot prin căsătorie.

Examinînd sectorul central, cunoscut în măsură mai mare, observăm că grupurile de tip II, cu caracter pregnant taifalic, erau dispuse în „cuiburi”, al căror aspect pledează pentru mari comunități familiale de tip evoluat (patronimii).

Față de acestea, grupurile de morminte autohtone erau dispuse separat. Întrucît grupurile de tip I apar dispuse separat și în zonele unde distrugerile ulterioare lipsesc sau sînt cu totul neînsemnate, rămîne evident că aceasta era forma așezării lor inițiale (a se vedea grupurile A, B, C, D).

⁴ Informație de la Gh. Diaconu, pentru care îi mulțumim.

⁵ Gh. Diaconu, *op. cit.*, p. 13.

⁶ Idem, *Considerații preliminare asupra necropolei de la Tirgșor din secolele III—IV e.n.*, în SCIV, XI, 1960, 1, p. 57.

⁷ Idem, *Tirgșor. Necropola din secolele III—IV e.n.*, București, 1965, p. 36—37.

Așadar, grupurile cu caracter autohton și cele cu caracter taifalic erau aranjate după sisteme diferite, în funcție de structura socială deosebită a celor două populații. Sistemul dispunerii grupurilor arată că, pe câtă vreme la taifali exista încă marea comunitate familială (patronimie), la autohtoni nucleul de bază al societății îl constituia familia individuală.

Cu privire la repartizarea pe teren a grupurilor cu morminte autohtone, este semnificativ că ele se aflau toate în sectorul central, mai cu seamă în regiunea axului median al acestuia, unul fiind situat chiar în zona nord-vestică a vechiului cimitir de tip Chilia, iar celelalte spre vest de acesta. Deoarece în cimitirul de tip Chilia mormintele cele mai noi se aflau pe latura vestică (M. 16 și M. 147) este neîndoielnic că în cadrul lui înmormintările progresau din est spre vest. Ca urmare, grupurile cu morminte autohtone din faza Sîntana-Cerneahov constituiau de fapt o continuare nemijlocită a vechiului cimitir geto-dacic (fig. 2).

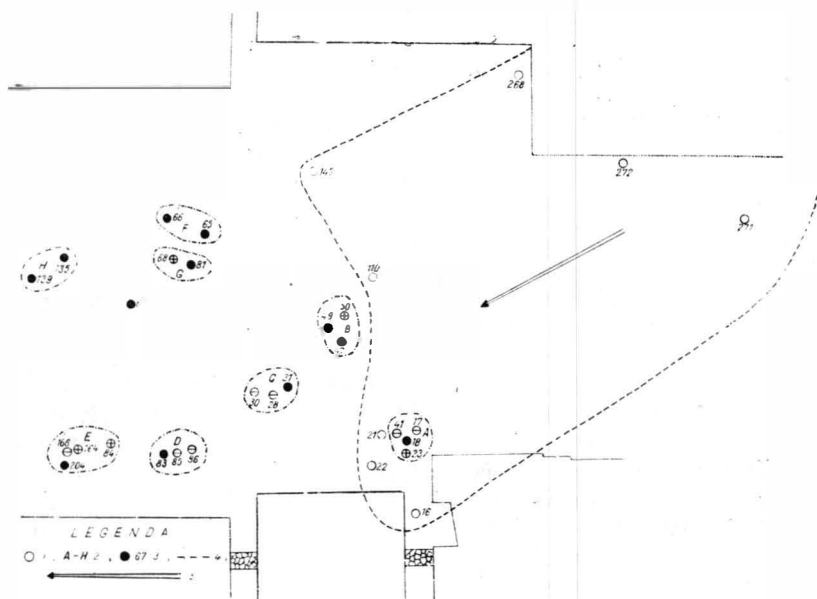

Fig. 2. — Planul raportului dintre cimitirul geto-dacic din jurul anului 300 și grupurile cu morminte autohtone din faza Sîntana-Cerneahov de la Tirgșor. 1, morminte geto-dacice cu material de tip Chilia; 2, grupuri cu morminte autohtone din faza Sîntana-Cerneahov; 3, mormint izolat cu caracter autohton; 4, limita probabilă a necropolei de tip Chilia; 5, direcția extinderii necropolei de tip Chilia.

Cele arătate confirmă pe deplin observația lui Gh. Diaconu, după care „pentru mormintele cu vase nearse secundar (geto-dacice) nu au fost rezervate sectoare periferice”, și deci denotă că autohtonii nu se aflau în stare de dependență față de noii veniți ⁸.

⁸ *Ibidem*, p. 7.

Pentru explicarea fenomenului ne referim la situația creată încă în secolul precedent, când a luat ființă coaliția carpo-goto-taifalică. În această coaliție s-au înrolat, probabil, și geto-dacii din estul Munteniei, care aflându-se pe drumul de atac contra imperiului al coaliției amintite, nu puteau sta pasivi față de evenimentele epocii. Participarea geto-dacilor la luptele din secolul al III-lea contra imperiului rezultă și din faptul că, după desființarea limesului Transalutan, ei erau primii care au ocupat vestul Munteniei⁹. Firește, legăturile de colaborare stabilite în secolul al III-lea s-au păstrat și mai târziu, așa încît autohtonii și grupurile migratoare de la Tirgșor conviețuiau în condițiile unor astfel de relații.

Un alt lucru, ce rezultă din sistemul organizării necropolei este faptul că, făcînd abstracție de unele căsătorii mixte, geto-dacii și taifalii nu s-au amestecat, ci trăiau în grupuri separate.

În ceea ce privește stratigrafia orizontală, adică cronologia internă a sectorului central, stabilirea acesteia este destul de dificilă, datorită faptului că multe dintre mormintele de incinerare au fost distruse. Totuși există unele elemente pe baza cărora se pot stabili cu certitudine cel puțin zonele mai noi de înmormîntare. Este vorba de apariția obiectelor care datează din faza înhumațiilor, de suprapuneri și de concentrarea mormintelor cu caracter mixt.

În legătură cu mormintele cu caracter mixt menționăm că ele reflectă influențele reciproce dintre autohtoni și taifali. Întrucît pînă la evoluarea mai considerabilă a acestor legături a trebuit să treacă un anumit timp, majoritatea mormintelor cu caracter mixt trebuie să dateze dintr-o fază mai avansată a înmormîntărilor.

Studiînd sectorul central constatăm că obiectele mai noi se aflau toate în mormintele din zona nordică și din cea sudică. Dintre aceste obiecte fac parte paharele de sticlă (M. 67, SIA, SIA 10, groapa care taie M. 18 și M. 23)¹⁰, pandantivul prismatic de os (M. 55)¹¹, fibula de tip Ib (M. 45)¹², cana cu toarta frîntă (M. 18)¹³, fibulele din groapa amintită¹⁴. În zona nordică întîlnim și cele cinci cazuri în care incinerările (M. 68, M. 81, M. 135, M. 139, M. 176) suprapun unele înhumații¹⁵. De asemenea, în cele două zone menționate se concentrează majoritatea mormintelor cu caracter mixt, cunoscute în acest sector.

Din cele arătate rezultă că în zona nordică și în cea sudică a sectorului central apar în continuare morminte de incinerare și după sosirea goto-sarmaticilor. Este deosebit de important că multe dintre mormintele tîrzii (M. 18, M. 67, M. 81, M. 135, M. 139) aveau caracter pur autohton. Acest lucru întărește încă o dată concluzia că, geto-dacii au întrebunțat necropola cerneahoviană pînă la abandonarea ei¹⁶.

Sectorul nordic avea un număr mult mai redus de morminte, fiind deci folosit timp mai scurt decît sectorul central. Totuși și incinerările:

⁹ D. Protase, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii*, București, 1966, p. 112.

¹⁰ Gh. Diaconu, *Tirgșor. Necropola din secolele III—IV e.n.*, București, 1965, p. 106—107.

¹¹ *Ibidem*, p. 105.

¹² *Ibidem*, p. 94.

¹³ *Ibidem*, p. 81—82.

¹⁴ *Ibidem*, p. 94.

¹⁵ *Ibidem*, p. 17.

¹⁶ *Ibidem*, p. 7.

de aici conțineau numeroase obiecte noi, așa cum ar fi pandantivul prismatic de os din M. 247¹⁷, fragmentele unor pahare de sticlă (casetele 7 C și 8 C)¹⁸, fragmentul unei fibule cu placă și semidisc (casetă 7 C)¹⁹. Deoarece fibula cu placă și semidisc datează din faza finală a necropolei²⁰, putem conchide că și sectorul nordic a fost folosit până la data abandonării cimitirului. Prin urmare, durata mai scurtă a întrebuințării sale se explică prin faptul că aici înmormintările s-au început mai târziu decât în sectorul central.

Pentru o datare târzie a sectorului nordic pledează și frecvența mare a mormintelor cu caracter mixt (peste 40% dintre cele determinate).

Din schema cronologică rezultă că raza răspîndirii obiectelor mai noi și a frecvenței mormintelor cu caracter mixt cuprindea aproape întregul sector, dovedind că acesta datează în adevăr din faza târzie a necropolei cerneahoviene (fig. 3). Unele incineratii (de ex. M. 233) fiind însă

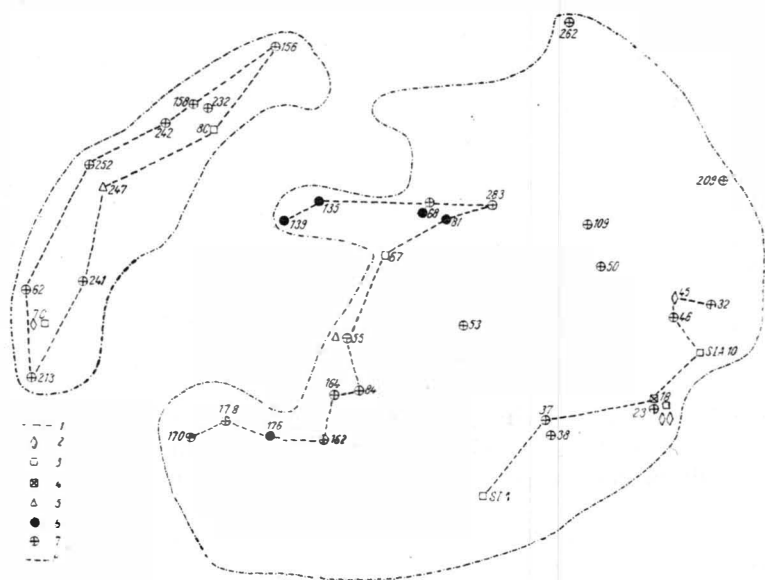

Fig. 3. — Schema cronologică a sectoarelor I și II de incineratie din faza Sintana-Cerneahov de la Tirgșor. 1, limitele sectoarelor; 2, fibule târzii; 3, pahare de sticlă întregi sau fragmentare; 4, cană fațetată cu toarta frîntă; 5, pandantiv prismatic de os; 6, morminte de incineratie care suprapun înhumații; 7, morminte cu caracter mixt; 8, zonele de concentrare a elementelor de la punctele 1—7.

suprapuse sau distruse de înhumații timpurii, rezultă că sectorul a fost deschis încă înainte de sosirea goto-sarmaticilor.

¹⁷ *Ibidem*, p. 105.

¹⁸ *Ibidem*, p. 106.

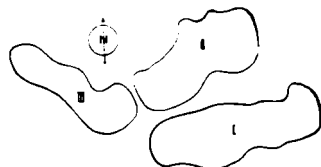
¹⁹ *Ibidem*, p. 93.

²⁰ *Ibidem*, p. 94.

Mai sus am amintit că, în sectoarele periferice lipseau mormintele cu caracter pur autohton, ceea ce înseamnă că aceste sectoare aparțineau taifalilor. În consecință problema înființării lor trebuie lămurită în lumina caracterului evoluției necropolelor germanice nord-estice din vremea premergătoare.

Analiza stratigrafiei orizontale a necropolelor dovedește că la populațiile germanice nord-estice, din preajma și de la începutul e. n., marile familii înroite deschideau noi sectoare periferice în cadrul cimitirelor,

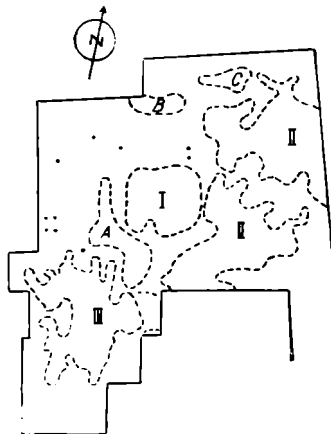
Fig. 4. — Schema analitică a necropolei de la Wilanow, întocmită pe baza planurilor analitice publicate de J. Marciniak. I—III, grupuri de morminte care, pe baza duratei înmormintărilor și a numărului de morminte, reprezintă câte o mare familie; I, grupul familiei matcă, folosit aproximativ, din jurul anului 100 î.e.n. și până la sfârșitul secolului I î.e.n.; II, grupul unei familii înroite, folosit aproximativ între anii 70 î.e.n. — 30 e. n.; III, grupul altei familii înroite, folosit aproximativ între anii 40 î.e.n. — 30 e.n.

sectoarele vechi fiind folosite în continuare de marile familii matcă. Astfel, au evoluat necropolele de la Rzadz, Wilanow, Choruzi, Młodzikow (fig. 4—5) etc.²¹

Cuoscind situația necropolelor menționate este de presupus că și la Tirgșor sectoarele periferice aparțineau noilor mari familii taifalice,

Fig. 5. — Schema analitică a necropolei de la Rzadz, întocmită pe baza planurilor analitice publicate de R. Hachmann și J. Marciniak. I, sectorul central din fazele I—IV ale Latênului târziu (cronologia lui J. Marciniak) și din faza I a epocii romane imperiale timpurii. Numărul de morminte și durata înmormintărilor pledează și în acest caz pentru o mare familie, care constituia matca comunității; A, grupul unei mari familii înroite din fazele II—IV ale Latênului târziu și din faza I a epocii romane imperiale timpurii; II, sectorul unor familii înroite din fazele III—IV ale Latênului târziu și din fazele I—II ale epocii romane imperiale timpurii; III, sectorul unor familii înroite din faza IV a Latênului târziu și din fazele I—II ale epocii romane imperiale timpurii; B—C, grupuri contemporane cu sectoarele II—III.

înroite din cele care se înmormintau în sectorul central, alături de populația autohtonă.

Revenind la problema sectorului central, din cadrul acestuia cunoaștem patru „cuiburi” taifalice. Marginea vestică a sectorului fiind aproape

²¹ R. Hachmann, *Das Gräberfeld von Ronsden (Rzadz) Kreis Graudenz (Grudziadz) und die Chronologie der Spätlatènezeit im östlichen Mitteleuropa*, în *ArchGeogr*, II, 1951, 1—2, p. 79—96; idem, *Zur Gesellschaftsordnung der Germanen in Zeit um Christi Geburt*, în *ArchGeogr*, 5, 1956, p. 7—24; J. Marciniak, *Cmentarzysko ciałopalne zokresu późnotatęńskiego w Wilanowie koło Warszawy*, în *Materiały Starożytność*, II, 1957, p. 7—174; idem, *Znaczenie planigrafii dla badań archeologicznych*, în *Archaeologia Polski*, IV, 1959, 1, p. 47—66; A. Dymaczewski, *Cmentarzysko z okresu rzymskiego w Młodzikowie pow. Środa*, în *Fontes Archaeologici Posnanienses*, VIII—IX, 1958, p. 179—442; idem, *Aus den neueren Entdeckungen auf den Gräberfeldern der*

de teritoriul dezvelit, credem că nici inițial numărul „cuiburilor” taifalice nu era mult mai mare de patru. Este de menționat apoi că, „cuiburile” taifalice nu erau toate contemporane. De exemplu, „cuibul” notat cu „a”, suprapus în întregime de înhumații, era anterior sosirii goto-sarmaților, iar „cuibul” „b”, cu obiecte târzii (cele din M. 45 și SIA10) și nesuprapus de înhumații, data din a doua jumătate a secolului al IV-lea. Cele două „cuiburi” fiind dispuse alături, se pare că ele reprezintă două generații ale unei mari comunități familiale. În schimb „cuiburile” „c” și „d”, situate la distanță mai mare unul de celălalt, reprezintă mai de grabă o generație a două mari comunități familiale. În cazul acestor mari familii „cuiburile” celelalte generații se aflau probabil spre vest, în afara teritoriului dezvelit.

Pe temeiul observațiilor prezentate considerăm că la Tirgșor s-au așezat inițial trei mari familii taifalice, de la care provin „cuiburile”: „a”, „b”, „c” și „d”.

Situația „cuiburilor” „a” și „b” indică clar că taifalii au folosit necropola timp de două generații, adică 50 sau cel mult 60 de ani. Întrucât taifalii s-au stabilit la Tirgșor în prima jumătate a secolului al IV-lea, plecarea lor de aici o putem data între anii 376—380, când majoritatea grupurilor germanice părăsesc teritoriul Munteniei.

Dintre grupurile cu morminte autohtone ni s-au păstrat doar opt. În realitate însă numărul lor trebuie să fi fost mult mai mare, deoarece fiind situate, în majoritate, chiar în zonele cele mai distruse multe dintre ele au putut fi deranjate. În adevăr, tocmai în zona dintre grupurile autohtone cunoscute, precum și la est de acestea apar o serie de incinerării „izolate”. Se pare că și acestea aparțineau unor grupuri de morminte familiale autohtone, parțial distruse.

Examinând planul înhumațiilor (fig. 6), observăm că și acestea erau dispuse în grupuri. Numărul mare al mormintelor dovedește însă că în cazul înhumațiilor grupurile aparțineau nu familiilor individuale ci unor mari familii patriarhale²². Este drept că uneori soțul și soția se înmormintau alături (de ex. M. 152—M.153), totuși nu se poate vorbi de separarea familiilor mici (pereche) în cadrul mării familii. Aranjarea mormintelor în funcție de familii individuale este contestată și de cazul grupului H, unde majoritatea mormintelor de copii nu se aflau alături de mormintele părinților, ci erau situate într-o anumită zonă a grupului.

În partea centrală și nordică a teritoriului dezvelit se afla un sector, din care cunoaștem opt grupuri întregi și trei săpate parțial, așezate în

römischen Kaiserzeit in Grosspolen, în *Archaeologia Polona*, IV, 1962, p. 257—269; K. Godłowski, *Studia nad stosunkami społecznymi w okresach późnolateńskim i rzymskim w Dorzeczu Odry i Wisty*, în *Biblioteka Archeologiczna*, 13, 1960; M. Danuta-R. Wołagiewiczowie, *Uzbrojenie ludności Pomorza Zachodniego u progu naszej ery*, în *Materiały Zachodnio-Pomorskie*, IX, 1963, p. 87—98, 134—136.

²² Cu privire la vechile populații germanice gruparea mormintelor în funcție de mari comunități familiale a fost sesizată încă de Walter Veeck, în cazul necropolei alamane, din secolele V—VII, de la Holzerlingen (*Die Reihengräberfriedhöfe des frühen Mittelalters und die historische Forschung*, în 16, *BerRGK*, 1927, p. 45.

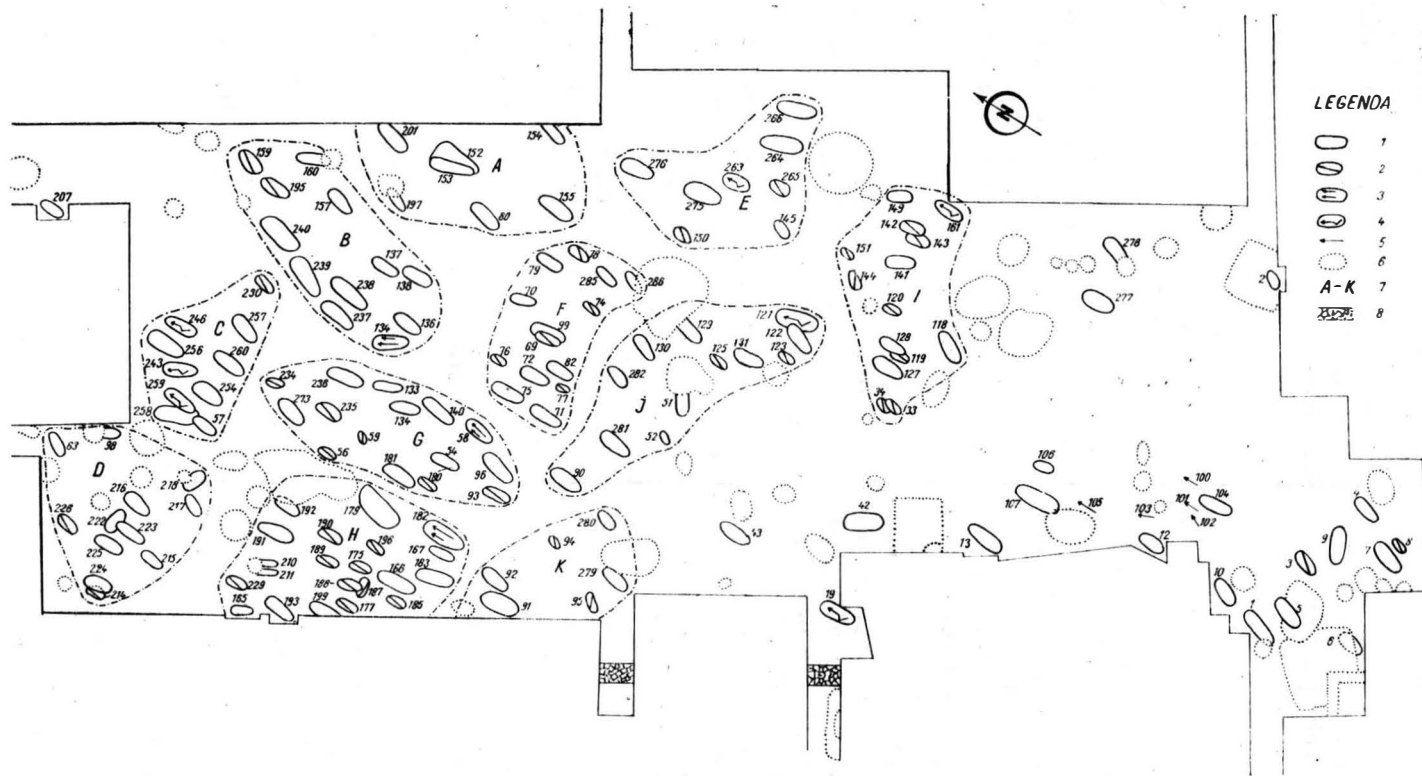

Fig. 6. — Planul analitic al înmormântărilor din faza Sântana-Cerneahov de la Tirgșor. 1, morminte de adulți; 2, morminte de copii; 3, morminte duble (mama și copilul); 4, morminte cu schelete chirchite; 5, morminte distruse; 6, gropi și locuințe posteroare; 7, grupuri de morminte ale marilor familii patriarhale; 8, zidul incintei feudale.

trei rînduri orientate pe direcția E—V. Un alt sector de înhumații se afla mai spre sud. Din acesta cunoaștem un număr mic de morminte, restul fiind situat spre vest, în zona distrusă de construcțiile feudale. Nu este exclus să fi existat și un al treilea sector, așezat spre nord de teritoriul dezvelit pînă în 1964, deoarece aici, între secțiunea IC și caseta 5C, s-au mai descoperit ulterior morminte de înhumație²³. Poate acestui sector îi aparține și mormîntul nr. 207.

Din răspîndirea obiectelor caracteristice rezultă că, grupurile din sectorul central al înhumațiilor, potrivit pentru analiză, erau contemporane, aparținînd fiecare cîte unei mari familii.

La Tîrșor reîntilnim cele două sisteme principale de organizare internă a grupurilor, atestate în necropola de la Sîntana de Mureș²⁴. În unele grupuri (C, E, I și J) mormintele erau dispuse alături, în rînduri aparținătoare generațiilor consecutive, iar la altele (B și G) erau așezate consecutiv, în șiruri orientate pe direcția N—S. Grupurile din varianta a doua atestă, ca și la Sîntana de Mureș, divizarea în subunități a marii familii. La Tîrșor însă marile familii respective aveau numai cîte două subunități.

Stabilirea cronologiei interne precise este destul de problematică. Perioada înhumațiilor fiind scurtă, o parte a obiectelor cu caracter vechi s-au menținut în uz pînă la data încetării înmormîntărilor, și, deci, nu pot servi ca elemente de datare întru totul certe. Dovadă, printre altele, cazul mormîntului nr. 195, în care pieptenele cu apucătoarea semicirculară, considerat de caracter vechi, era asociat cu un pahar de sticlă foarte tîrziu²⁵. O altă greutate o constituie faptul că unele zone ale grupurilor erau întrebuițate de la începutul și pînă la sfîrșitul perioadei înhumațiilor. În acest sens ne referim la suprapunerile duble (M. 69, M. 81, M. 99 și M. 187, M. 176, M. 188) din grupurile F și H. În mormîntările făcîndu-se pe generații fenomenul nu este surprinzător, deoarece zona sau rîndul unei generații putea să cuprindă morminte dintr-un interval mediu de 25—30 de ani.

Cu toate greutățile inerente, există totuși cîteva indicii, printre care concentrarea obiectelor celor mai recente și răspîndirea mormintelor de copii, care în cazul unor grupuri indică destul de precis cronologia internă.

Studiind răspîndirea obiectelor noi observăm că în grupul A mormîntul cel mai recent (M. 155), datat cu un pandantiv lunular și altul rectangular²⁶, se afla la capătul sudic. În schimb la grupul B unul dintre cele mai noi morminte (M. 195, cu un pahar de sticlă foarte tîrziu)²⁷ era situat în partea nordică. Și la grupul C tot în partea nordică se afla M. 243 datat de un pandantiv lunular în faza finală a necropolei²⁸. În ceea ce privește grupul H, la acesta mormîntul cel mai recent (M. 182, cu

²³ Informație de la Gh. Diaconu, pentru care îi mulțumim.

²⁴ G. Bakó, *Date privind structura socială și apartenența purtătorilor culturii Sîntana-Cernehov din Transilvania*, în *SCIV*, 19, 1968, 1, p. 67—69.

²⁵ Gh. Diaconu, *op. cit.*, pl. CXVI/8, 11; p. 107.

²⁶ *Ibidem*, p. 96.

²⁷ *Ibidem*, p. 107.

²⁸ *Ibidem*, p. 96—97.

o cataramă tirzie)²⁹ era situat în zona sudică. De asemenea, și la grupul J tot în zona sudică se concentrau majoritatea mormintelor cu cele mai noi obiecte (M. 51, M. 131, M. 281)³⁰.

În consecință, pe cită vreme în cadrul grupurilor B și C înmormintările progresau din sud spre nord, grupurile A, H și J se estindeau în sens invers.

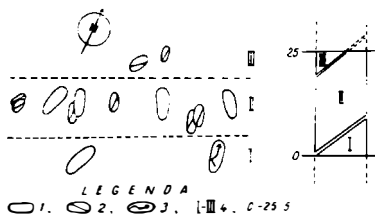
O importanță deosebită pentru problema abordată o are grupul I. La acesta majoritatea mormintelor erau dispuse într-un rînd aparținător unei generații. Mormintele răzlețe, în număr de patru, din spațele și din fața rîndului menționat reprezentau generația anterioară și cea posterioară. Pe cită vreme însă mormintele răzlețe situate la sud de rîndul amintit proveneau de la adulți, cele din partea nordică conțineau schelete de copii. Deoarece în rîndul unei generații vîrstnice nu se puteau afla exclusiv morminte de copii, rămîne evident că partea nordică a grupului este mai nouă, înmormintările progresînd din sud spre nord.

Tot pe baza răspîndirii mormintelor de copii se poate stabili că în grupul E înmormintările înaintau din nord spre sud.

Durata înmormintărilor la goto-sarmatici este indicată de situația grupurilor C, E, I și J, cu mormintele dispuse în rînduri aparținătoare generațiilor consecutive. La toate aceste grupuri întîlnim cîte un singur rînd mai compact al unei generații. În ceea ce privește generația anterioară și cea posterioară acestea sînt reprezentate doar prin morminte răzlețe, situate la sud sau la nord de rîndurile amintite. Este semnificativ faptul că în două cazuri (grupurile C și J) numai una din generațiile „incomplete” este prezentă; la grupul C generația mai tînără, iar la grupul J generația mai vîrstnică.

Situația cea mai clară o întîlnim și în acest sens la grupul I. Aici mormintele răzlețe denotă că, la data stabilirii goto-sarmaticilor la Tîrğșor din prima generație a acestei mari familii mai erau în viață doar doi membri, iar în vremea abandonării necropolei începuse deja maturizarea generației a treia, care avea chiar și copii mai mărișori³¹. Firește, pentru ultimii membri ai primei generații, care au supraviețuit maturizării generației a doua, ca și pentru începutul maturizării generației a treia

Fig. 7. — Grupul I de înhumație al necropolei de la Tîrğșor și schema cronologică a acestei mari familii. 1, morminte de adulți; 2, morminte de copii; 3, mormînt cu schelet chirchit; 4, generații; 5, limitele cronologice ale mării familii în timpul șederii sale la Tîrğșor.

nu trebuie calculate perioade aparte, așa încît rîndul generației a doua acoperă de fapt întreaga durată a înmormintărilor la goto-sarmatici, durată care era de cel mult 25 de ani (a se vedea și schema cronologică din fig. 7).

²⁹ *Ibidem*, p. 91.

³⁰ *Ibidem*, p. 91 și pl. XCVI/6.

³¹ Menționăm că numai membrii adulți ai generației se înmormintau în noul rînd, iar copiii decedați înainte de maturizare erau îngropați în rîndul generației părinților. Astfel

Pentru aceeași durată a înmormintărilor pledează și structura grupurilor C, E și J.

Acceptînd că goto-sarmaticii au sosit la Tîrghșor pe la jumătatea secolului al IV-lea, plecarea lor de aici o putem data între anii 376—380, cînd majoritatea vizigoților din Muntenia s-au retras în imperiu.

Este interesant faptul că necropola de la Sintana de Mureș avea un caracter mai tardiv decît inhumatiile cerneahoviene de la Tîrghșor. Astfel la Sintana de Mureș au apărut într-un număr mare fibulele cu placă și semidisc, care la Tîrghșor constituiau încă o raritate și datau din faza finală a necropolei. Cît despre pieptenii cu apucătoarea semicirculară, atît de frecvenți la Tîrghșor, chiar și în mormintele tirzii (M. 131, M. 195 etc.)³², aceștia lipsesc la Sintana de Mureș, fiind atestați acolo numai cei cu apucătoarea în formă de clopot³³. În lumina fenomenelor menționate considerăm întemeiată părerea lui K. Horedt, după care la Sintana de Mureș înmormintările au început de abia în anul 376³⁴. Deoarece, pe baza analizei interne, durata înmormintărilor nu depășise nici la Sintana de Mureș perioada de 30 de ani³⁵, data plecării vizigoților din regiunea Mureșului de mijloc se poate fixa în primul deceniu al secolului al V-lea, adică în vremea cînd hunii, trecînd de-a lungul Dunării de jos și prin pasurile Carpaților Păduroși, au început ocuparea regiunii Tisei³⁶.

Atît la Tîrghșor, cît și la Sintana de Mureș s-a constatat că, inhumatiile reprezentau o populație eterogenă goto-sarmatică, puternic întrepatrunsă de elemente autohtone³⁷.

Trecînd în revistă inventarul și ritul funerar al inhumatiilor, observăm că caracteristicile germanice și sarmatice apar destul de amestecate. Totuși din analiza mai atentă rezultă că pe cită vreme la unele grupuri de morminte (D, H, I, J) predominau caracteristicile germanice, la altele (B, C, F, G) erau preponderente cele sarmatice. De exemplu în grupul D nu întîlnim nici un mormînt cu caracter neîndoielnic sarmatic, aflîndu-se aici numai morminte cu caracter germanic (M. 217, M. 222, M. 224, M. 225). Față de acesta grupul C cuprindea cinci morminte cu caracter pregnant sarmatic (M. 57, M. 243, M. 246, M. 254, M. 259) și numai două morminte cu unele caracteristici germanice (M. 258, M. 260).

și cele două morminte din fața rîndului principal al grupului I de la Tîrghșor aparțin unor copii ai generației a treia.

³² Gh. Diaconu, *op. cit.*, pl. XCVI/7, CXVI/11.

³³ G. Bakó, *op. cit.*, p. 68, nota 16.

³⁴ K. Horedt, *Unele probleme privind răsprîndirea culturii Sintana de Mureș-Cerneahov în România*, în *SCIV*, 18, 1967, 4, p. 581, 586.

³⁵ G. Bakó, *op. cit.*, p. 67—68.

³⁶ Trecerea unor grupuri hunice de-a lungul Dunării de jos spre apus este documentată de o serie de monumente arheologice răzlețe, descoperite mai cu seamă în ultimul timp. Vezi de ex.: B. Mitrea — N. Anghelescu, *Fragmente de cazan hunic descoperite în sud-estul Munteniei*, în *SCIV*, XI, 1960, 1, p. 157; VI. Dumitrescu, *O nouă mărturie a prezenței hunilor în Muntenia: Fragmentul de diademă de aur de la Dulceanca*, în *SCIV*, XII, 1961, 1, p. 59—60; Suzana Dolinescu-Ferche, *Podoabe de aur descoperite la Balaci*, în *SCIV*, XIV, 1963, 1, p. 183—188. Pentru urmele arheologice ale grupurilor hunice, care au trecut prin pasurile Carpaților Păduroși și s-au așezat în regiunea văii superioare a Tisei, cf. D. Csallány, *Hamvasztdsós és csontvázas hún temelkezések a Felső-Tisza vidékén*, în *A miskolci Herman Otto Múzeum évkönyve*, II, 1958, p. 83—99.

³⁷ Gh. Diaconu, *op. cit.*, p. 52, 113, 118 etc.; G. Bakó, *op. cit.*, p. 65.

Același lucru se constată și la Sîntana de Mureș, unde grupurile A și B aveau caracter pregnant germanic, iar grupurile C, D și E se remarcă prin concentrarea caracteristicilor sarmatice și raritatea celor germanice.

De menționat că, în ambele necropole grupurile cu morminte dispuse consecutiv în șiruri și împărțite în subunități făceau parte dintre cele cu caracter pregnant sarmatic. Nu este lipsit de interes faptul că după cum arată necropola de la Petuhovca și așezarea de la Kiselov, divizarea marii familii în două-trei subunități era caracteristică tocmai sarmaților³⁸. La Petuhovca întîlnim chiar și o subunitate cu mormintele dispuse consecutiv în șir³⁹.

Prin urmare, în ciuda influențelor reciproce și a amestecului dintre cele două populații, se vedește destul de clar, încă și în a doua jumătate a secolului al IV-lea, că inițial unele dintre marile familii ale înhumaților de la Tîrgșor și de la Sîntana de Mureș erau de origine gotică iar altele de origine sarmatică.

Într-o altă lucrare am subliniat că, în vremea ocupării spațiului dintre Nistru și Nipru s-a descompus la goți organizarea gentilică născută pe cale naturală, înlocuită fiind cu o organizare creată artificial, după modelul ei⁴⁰. Cu ocazia acestei reorganizări au fost incluse în unitățile organizatorice de bază gotice și unele mari familii ale sarmaților atașați.

Pe lângă caracteristicile germanice și sarmatice, înhumațiile de la Tîrgșor, ca și cele de la Sîntana de Mureș, denotă o puternică influență culturală și rituală autohtonă⁴¹, putînd fi presupusă chiar prezența în rîndurile acestei populații a unor elemente daco-romane și geto-dacice romanizate, care au intrat în cadrul marilor familii goto-sarmatice pe calea legăturilor de căsătorie.

Cu toate că concluziile au fost trase în parte pe parcurs, din analiza necropolei de la Tîrgșor se desprind și cîteva probleme asupra cărora trebuie să insistăm în mod special.

Examinarea raportului dintre incinerării și înhumații a demonstrat că deși, din cauza „suprapunerilor” din decursul folosirii necropolei, cele două tipuri de morminte apar în mare parte amestecate, totuși ele nu se încadrează într-un sistem unitar de organizare. Din contra, fiecare dintre cele trei populații își avea un sistem propriu de organizare și de dispunere a grupurilor sale de morminte. Caracterul acestor sisteme corespunde structurii sociale a populațiilor respective.

Analiza planului necropolei dovedește deci că, făcînd abstracție de cazul unor căsătorii mixte, cele trei populații nu s-au amestecat, nu s-au contopit, ci trăiau în grupuri compacte separate. Tocmai în aceasta constă explicația firească a faptului că plecarea taifalilor și a goto-sarmatici-

³⁸ G. Bakó, *op. cit.*, p. 67, fig. 5, p. 69 și 77.

³⁹ *Ibidem*, p. 67, fig. 5/A, subunitatea din mijloc.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 70—71.

⁴¹ Gh. Diaconu, *op. cit.*, p. 113.

lor nu a cauzat dizlocarea populației autohtone, ea rămânând pe loc și viețuind mai departe pe aceleași meleaguri ⁴².

Precum arată sistemul dispunerii mormintelor, atât la taifali cât și la goto-sarmatici nucleul de bază al societății era marea familie patriarhală. Deosebirea dintre cele două populații migratoare constă numai în faptul că la goto-sarmatici avem de-a face cu marea familie de formă arhaică, iar la taifali cu cea evoluată (patronimia), în cadrul căreia a avut loc separarea familiilor mici și transformarea lor în unități de consum (dar nu și de producție). Unitatea de producție fiind în ambele cazuri marea familie este evident că, atât la goto-sarmatici cât și la taifali, pământurile se aflau în proprietate comună, iar proprietatea privată asupra pământului, caracteristică epocii de trecere la societatea de clasă, nu apăruse încă la aceste populații ⁴³. Prin urmare la taifalii și la goto-sarmaticii de la Tirgșor exista încă obștea de tip arhaic, care se afla în faza finală a descompunerii comunei primitive.

Față de cele constatate mai sus, la populația autohtonă geto-dacică se terminase descompunerea mării familii, nucleul de bază al societății fiind familia individuală, care constituia o unitate de producție aparte ⁴⁴. Acest lucru are o deosebită semnificație, deoarece se știe că familia individuală ca unitate economică de bază a apărut pretutindeni în perioada de trecere la societatea de clasă apariția ei fiind strâns legată de nașterea proprietății private asupra pământului, care reprezenta una din premiile formării noii orânduiri ⁴⁵, în cazul studiat aici a celei feudale. În virtutea factorilor amintiți, rezultatele obținute de noi sînt în concordanță cu concluzia după care obștea autohtonă din epoca migrației popoarelor era mai evoluată din punct de vedere social-economic, decît obștea arhaică, imbinînd proprietatea comună cu cea privată asupra pământului și constituind deci una din premiile feudalismului ⁴⁶.

Ca urmare a constatărilor făcute se poate accepta că pentru populația autohtonă a țării noastre epoca migrațiilor înseamnă într-adevăr

⁴² Dovadă așezările autohtone din secolele următoare de la Tirgșor : Gh. Diaconu, *op. cit.*, p. 127 ; Gh. Diaconu—N. I. Simache, *Cercetări arheologice la Tirgșorul Vechi*, în *Ret. Muz.*, I, 1964, 1, p. 26—27.

⁴³ Faptul că la vechii germani din preajma și de pe la începutul e.n. nu exista proprietatea privată asupra pământului a fost subliniat de F. Engels în : K. Marx și F. Engels, *Opere*, vol. 21, Edit. politică, București, 1965, p. 136.

⁴⁴ Avînd în vedere rezultatele analizei necropolei de la Poienști (G. Bakó, *Date privind structura socială a carpilor din secolul al III-lea pe baza analizei planului arheologic al cimitirului de la Poienști*, în *SCIV*, 17, 1966, 1, p. 31—41), putem admite că la populația dacocarpică, geto-dacică, dacică apuseană și nordică, din afara provinciei, descompunerea mării familii începuse încă din secolul al III-lea, dacă nu chiar mai devreme, cînd familiile mici deveniseră unități de consum aparte, marea familie păstrîndu-și rolul de unitate de producție. Pe semne, acest proces s-a terminat în jurul anului 300, prin transformarea familiilor individuale în unități de producție și de consum separate. Concluzia noastră întărește deci părerea lui M. Comșa, după care „la sfîrșitul secolului al III-lea al e.n. nu numai populația dacoromană din interiorul fostei provincii Dacia, ci și la carpii, dacii sau dacoromanii din teritoriile învecinate s-a creat un nivel comun în ceea ce privește dezvoltarea social-economică” (M. Comșa, *Cu privire la caracterul organizării social economice și politice de pe teritoriul țării noastre în epoca migrațiilor*, în *SCIV*, 18, 1967, 3, p. 433).

⁴⁵ K. Marx și F. Engels, *op. cit.*, p. 64, 67, 68, 159.

⁴⁶ Acad. C. Daicoviciu, acad. E. Petrovici și Gh. Ștefan, în *Istoria României*, I, 1960, p. 801.

„o perioadă de trecere la feudalism, nu numai din punct de vedere cronologic, ci și din punctul de vedere al conținutului social-economic”⁴⁷.

În încheiere, subliniem încă o dată că rezultatele analizei planului necropolei de la Tîrgşor întăresc concluzia potrivit căreia populația autohtonă a țării noastre din epoca migrațiilor se afla pe o treaptă mai avansată a evoluției social-economice, decât migratorii. Pe câtă vreme populațiile migratoare nu depășiseră încă faza finală a descompunerii comunei primitive, populația autohtonă se afla în perioada de naștere a societății feudale.

LES AUTOCHTONES ET LES PEUPLES MIGRATEURS À TÎRGŞOR AU IVe SIÈCLE DE N. È.

RÉSUMÉ

Les recherches de ces derniers temps ont prouvé que la majorité des nécropoles de type Sîntana-Tcherneakhov étaient utilisées en commun par des populations différentes. Ce fait impose d'élucider le rapport entre les diverses populations et la détermination de leur structure sociale. En vue de la clarification des problèmes énoncés, l'auteur procède dans le présent ouvrage à l'étude de la nécropole de type Tcherneakhov de Tîrgşor du IVe siècle de n. è., utilisée en commun par les Taïphales et les Gotho-Sarmates et aboutit aux conclusions suivantes :

Chacune de trois populations de Tîrgşor avait son propre système d'organisation et de répartition de ses groupes de tombes. Le caractère de ces systèmes correspond à la structure sociale des populations respectives.

L'étude de la nécropole prouve que, abstraction faite des cas des mariages mixtes, les trois populations ne se sont pas mélangées et qu'elles vivaient en groupes compacts, mais séparés. C'est en ceci que réside l'explication naturelle du fait que le départ des éléments migrants n'a pas entraîné la dislocation de la population autochtone, qui est restée sur place en continuant sa vie dans ces régions.

La répartition sur terrain des groupes de tombes autochtones dénote que la population indigène ne se trouvait pas sous la dépendance des nouveaux venus. Les rapports entre les Gêto-Daces et les peuples migrants de Tîrgşor avaient comme fondement des relations de collaboration, établies d'ailleurs dès le siècle précédent, quand s'était constituée la coalition carpo-gotho-taïphale.

A en juger d'après le système d'agencement des tombes, tant les Taïphales que les Gotho-Sarmates avaient comme noyau de base de la société, la grande famille, sous une forme avancée (patronymie) chez les premiers et plus archaïque chez les derniers.

Par conséquent ces populations possédaient leurs terres en propriété collective et la propriété privée de la terre, caractéristique de la période de passage vers la société de classes, leur était encore inconnue.

⁴⁷ M. Comşa, *op. cit.*, p. 439—440.

En échange la population géto-dacique avait comme unité économique de base, la famille individuelle. Cette constatation comporte une signification toute particulière, car il est connu que la famille individuelle en tant qu'unité économique de base est apparue partout à la période de passage vers la société de classes, son apparition étant étroitement rattachée à la genèse de la propriété privée de la terre, qui constituait l'une de prémisses de la formation de la nouvelle organisation, dans notre cas, la classe féodale. En vertu de ces facteurs, les résultats obtenus dans cet ouvrage concordent avec les conclusions selon lesquelles la communauté autochtone de l'époque des migrations était plus évoluée du point de vue socio-économique que la communauté archaïque imbriquant la propriété en commun avec la propriété privée sur la terre et constituant donc l'une des prémisses du féodalisme.

Comme suite de ces constatations on peut accepter que l'époque des migrations a signifié réellement pour la population autochtone du territoire de la Roumanie, la période de passage au féodalisme.

Les résultats de l'étude de la nécropole de Tîrgşor confirme encore une fois la conclusion que la population autochtone de notre pays de l'époque des migrations se trouvait à un degré d'évolution socio-économique plus avancé, que les populations migratrices. Tandis que ces dernières n'avaient pas encore dépassé la phase finale de la désagrégation de la commune primitive, la population autochtone se trouvait à la période de genèse de la société féodale.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. — Relevé analytique des tombes d'incinération de la phase Sintana-Tcherneakhov de Tîrgşor. 1, tombes de caractère autochtone ; 2, tombes de caractère taïphale ; 3, tombes de caractère mixte ; 4, lieu de certaines tombes détruites ; 5, groupes de tombes autochtones ; 6, « nids » taïphales ; 7, secteurs ; 8, verres ou fragments de verre ; 9, fibules tardives ; 10, pendentif prismatique en os ; 11, cruche facettée, avec l'anse brisée.

Fig. 2. — Relevé du rapport entre le cimetière géto-dacique aux environs de l'an 300 et le groupe des tombes autochtones de la phase Sintana-Tcherneakhov de Tîrgşor. 1, tombes géto-daciques avec des matériaux de type Chilia ; 2, groupe avec des tombes autochtones de la phase Sintana-Tcherneakhov ; 3, tombe isolée du caractère autochtone ; 4, limite probable de la nécropole de type Chilia ; 5, direction de l'extension de la nécropole de type Chilia.

Fig. 3. — Schéma chronologique des secteurs I et II d'incinération de la phase Sintana-Tcherneakhov de Tîrgşor. 1, limites des secteurs ; 2, fibules tardives ; 3, verres entiers ou fragmentaires ; 4, cruche facettée à anse brisée ; 5, pendentif prismatique en os ; 6, tombes d'incinération superposées à d'autres, d'inhumation ; 7, tombes de caractère mixte ; 8, zones de concentration des éléments des points 2—7.

Fig. 4. — Schéma analytique de la nécropole de Wilanow, dressé d'après les relevés analytiques publiés par J. Marciniak, I—III, groupes de tombes, qui, d'après la durée des ensevelissements et du nombre des tombes, représente chacune une grande famille ; I, groupe familial souche, utilisé approximativement à partir de l'an 100 av. n. ère et jusqu'à la fin du Ier siècle av. n. ère ; 2, groupe d'une famille essaimée, utilisé approximativement entre 70 av. n. ère et 30 n. ère ; III, groupe d'une autre famille essaimée, utilisé approximativement entre 40 av. n. ère et 30 n. ère.

Fig. 5. — Schéma analytique de la nécropole de Rzadz, dressé d'après des relevés analytiques publiés par R. Hachman et J. Marciniak ; I, secteur central des phases I—IV du La Tène tardif (chronologie de J. Marciniak) et de la Ire phase de la haute époque impériale. Le nombre des tombes et la durée des ensevelissements plaident dans ce cas également pour la présence d'une grande famille, qui constituait la souche de la communauté ; A, groupe d'une grande famille essaimée, des phases II—IV du La Tène tardif et de la Ire phase à la haute époque romaine impériale ; II, secteur de certaines familles essaimées des phases III—IV du La Tène tardif et des phases I—II de la haute époque romaine impériale ; III, secteur de certaines familles essaimées, de la phase IV du La Tène tardif et des phases I—II de l'époque romaine impériale ; B—C groupes contemporaines des secteurs II—III.

Fig. 6. — Relevé analytique des inhumations de la phase Sîntana-Tcherneakhov de Tirșor. 1, tombes d'adultes ; 2, tombes d'enfants ; 3, tombes doubles (mère et enfant) ; 4, tombes aux squelettes recroquevillés ; 5, tombes détruites ; 6, fosses et habitations postérieures ; 7, groupes de tombes des grandes familles patriarcales ; 8, muraille d'enceinte féodale.

Fig. 7. — Groupe I d'inhumation de la nécropole de Tirșor et schéma chronologique de cette grande famille. 1, tombes d'adultes ; 2, tombes d'enfants ; 3, tombe à squelette recroquevillé ; 4, générations ; 5, limites chronologiques d'une grande famille, durant son séjour à Tirșor.

